

УДК 37.013:316.362(410)

ІДЕАЛИ ТА ЦІННОСТІ СІМЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Г.П.Теклюк

Анотація. У статті проаналізовано ідеали, цінності та методи виховання дітей підліткового віку в сучасній сім'ї у Великій Британії.

Ключові слова: цінності, проблеми, сімейне виховання, підлітки, Велика Британія.

Аннотация. В статье проанализированы идеалы и ценности современной семьи в Великобритании; исследованы методы и проблемы в семейном воспитании детей подросткового возраста.

Ключевые слова: ценности, проблемы, семейное воспитание, подростки, Великая Британия.

Annotation. The tendencies of development of modern family in Great Britain are discussed in the article. The essence, forms, methods and some problems of family upbringing of teenagers in this country are studied.

Key words: values, problems, family upbringing, adolescents, Great Britain.

Постановка проблеми. Модернізація суспільних відносин у ХХ - на початку ХХІ століття значною мірою вплинула на функціонування сімей, їхній склад, структуру, демографічну поведінку. Об'єктивні тенденції зміни шлюбно-сімейних взаємин сприяли автономізації і нуклеаризації сім'ї. Суттєві зміни відбулися в поглядах людей на шлюб, сімейні стосунки, роль чоловіка та жінки.

Критичне вивчення теорії та досвіду зарубіжних країн щодо питань сімейного виховання необхідне з погляду перспективи входження й інтеграції України до загальноєвропейського освітнього простору. Визначення перспектив розвитку сімейного виховання в Україні в контексті європейських і світових тенденцій має відбуватися за умови врахування особливостей нашого суспільства, тих специфічних завдань, які стоять перед сімейним вихованням в Україні на сучасному етапі, збереження та використання досягнень вітчизняної педагогічної думки, організаційних форм і методів, що склалися історично. Отже, ефективне використання зарубіжного досвіду передбачає адаптацію зарубіжних ідей і підходів до національної системи виховання, до вітчизняної культури загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сімейного виховання дітей підліткового віку розглядаються такими сучасними авторами, як І.С.Кон, J.Bradshaw, E.Miller, D.H.Olson, Dargats Jan, A.B.Черніков, Е.Фромм, В.Сатір, Т.Грімберг, С.К.Нартова-Бочавер, Ада Делла Торпе, Б.Уайнхолд, Дж.Уайнхолд, Ю.Б.Гіппенрейтер, Ле Шан Е., Фромм Аллан, В.Л.Леві, І.Прекіп, А.І.Захаров, О.К.Лютова, Д.Лелі, Е.Сігел, Кетрін Кволс, Р.Т.Байард, Д.Байард, Француза Дольто та інші. Педагогічні ідеї та практична діяльність британських освітян С.Маклюра, М.Нейша, У.Тейлора, Дж.Сайта, Т.Аткінсона, А.Мура, С.Гейфорда, Е.Уілсона, М.Хоуллі, С.Маклафліна та багатьох інших суттєво впливають на виховання дітей підліткового віку не тільки у Великій Британії, але й в інших країнах Європи й світу, і в Україні також. Монографія М.Б.Євтуха, М.І.Тадесвої "Етнопедагогічні

традиції виховання у Великій Британії" (Рівне, 1996 р.), в якій проаналізовані джерела британської етнопедагогіки та традиційні шляхи виховання підростаючого покоління та дисертаційне дослідження О.Й.Демченко "Теорія та практика сімейного виховання у Великій Британії (історико-педагогічний аспект)" (Київ, 2000 р.) заслуговують на нашу увагу.

Мета статті – дослідити ідеали та цінності сучасної сім'ї у Великій Британії, описати методи сімейного виховання.

У Великобританії в університетах проводиться багато різних досліджень про роль сучасної сім'ї у вихованні дітей підліткового віку, наприклад дослідження Единбургського університету в центрі дослідження сім'ї та взаємин у сім'ї спільно з центром дослідження виховання у Шотландії та з центром дослідження потенціалу Шотландії. Дослідження стверджують, що конфлікти між підлітками та їхніми батьками, підлітками та їхніми друзями структуровані подібним способом (конфлікт був зі специфічної теми і привів до певного рішення й результату). Конфлікти підлітків з батьками звичайно мають більше психологічного тиску з боку батьків. Хоча приводи для конфліктів відрізнялися (у конфліктах з батьками це були звичайні буденні справи; із друзями це були проблеми з'ясування стосунків). Автори досліджень виявили, що конфлікти із друзями забезпечують підліткам можливість довідатися про способи розв'язання конфліктів, але розбіжності з батьками можуть запропонувати небагато можливостей для цього. Підлітки, які мають недостатньо друзів або мало друзів із соціальними навичками, ризикують розвинути у себе неадекватні стратегії управління конфліктом [1, с. 78].

Відповідно до інших британських досліджень у цій галузі, матері беруть на себе набагато більше відповідальності за дії своїх дітей-підлітків (наприклад, за домашню роботу, дисципліну, щоденне піклування й дозвілля), ніж батьки. Хоча татусі відчували, що вони несуть більше відповідальності, ніж матері думали, обидві сторони погодилися, що мати найбільш відповідальна за дітей у сім'ї. Однак, ні матері, ні батьки не сказали, що сімейна відповідальність є тяжким тягарем для них. Матері почувались найбільш задоволеними, коли і батьки були залучені до всіх сфер діяльності їхніх дітей-підлітків. Батьки були найбільше задоволені і почували себе найзручніше, коли вони були залучені в дотримання дисципліни й організацію дозвілля. Конфлікт між батьками був практично відсутній, коли обоє батьків були задоволені тим, як були розподілені їхні обов'язки [3, с. 1-9]. Незважаючи на традиційний розподіл ролей, взаємна згода між батьками про те, як розподілені їхні ролі у вихованні, більш важлива, ніж те, хто що робить і скільки.

Деякі проблеми повинні регулювати батьки, а деякі є особистою справою дітей, наприклад друзі, які не подобаються батькам, або охайні спальні. Саме ці незначні непорозуміння – головні джерела конфлікту у стосунках батьків з підлітками [5, с.201-217].

Існує тісний зв'язок між найпопулярнішими темами дослідження й проблемами, що викликають найбільше політичне й соціальне занепокоєння. Більшість досліджень стосуються про зловживання алкоголю, статевих проблем і підліткової вагітності. Це формує думку про те, що юність–обов'язково проблематичний період емоційної нестабільності й протесту [1, с.67]. Отож, батьки очікують, що підлітковий вік повинен бути негативним і важким. Основним питанням досліджень про сімейне виховання є те, як батьки можуть впливати на молодих людей, щоб останні поводитись краще, а не як батьки й підлітки можуть порозумітись краще. Інакше кажучи, основний підхід – керування і вплив, а не побудова стосунків. Однак, деякі автори закликають до змін, які відбудуться, якщо батьки й підлітки вислухають і приймуть різні точки зору один одного [7, с. 1-19]. Проблеми більшості батьків, які звертаються на телефони довіри про те, як бути з поведінкою підлітків і порозумітись з ними – і ці теми не співпадають із темами більшості досліджень. Чим краще підліток може регулювати свою поведінку, тим менше батьки обмежують або контролюють його, тому що ці підлітки мають потрібні якості, щоб бути більш незалежними. Особисті якості батьків, і підлітків відігравали рівну роль у теплоті їхніх стосунків. Однак, рівень батьківського контролю був більше пов'язаний з індивідуальністю підлітка [8, с. 928-941].

У Великій Британії менше організацій і програм виховання, націлених на батьків підлітків, ніж на батьків молодших дітей, хоча в цьому є велика потреба. Це та галузь, що повинна розвиватись.

Існує менше досліджень, що стосуються батьків, ніж матерів. Деякі дослідження, згадані в цій статті [4, с. 203-217], відзначали, що особливо важко було залучити до дослідження тат або через практичні причини (батьки були зайняті на роботі або вдома), або культурні причини (татам незручно брати участь у дослідженні і надавати інформацію про їхнє особисте сімейне життя).

Дослідження виховання головним чином розглядають результати поведінки батьків на життя підлітків. Набагато менше досліджень про те, що означає бути батьками підлітка, або як впливають діти-підлітки на батьків. Так само є небагато інформації про погляди і переживання підлітків під час

виховання в сім'ї.

Висновки. Підлітки були більше залучені у суперечки між їхніми батьками, коли батьківський конфлікт був безперервним, антагоністичним і невирішеним. Це іноді примушувало підлітків обвинувачувати себе або почувати себе відповідальними за те, щоб вирішити проблеми своїх батьків. Втягнення підлітків у батьківські розбіжності завжди мало негативний вплив на стосунки як з матерями, так і з батьками, приводячи навіть до більшого конфлікту і меншої близькості. Затягування підлітків у батьківський конфлікт – це не ознака винятково близьких відносин батьків із дітьми, це – результат погано керованого міжбатьківського конфлікту. Автори досліджень пропонують, що допомога з розумінням відповідних емоційних меж може допомогти цим батькам забезпечити здоровий розвиток для їхніх підлітків [10, с. 254-266]. Батьки можуть пом'якшити конфлікт, керуючи своїми власними емоціями, реакціями й поведінкою і розуміючи емоційні межі один одного. Матері, які використовували певні методики управління гнівом, мали кращі стосунки зі своїми дітьми-підлітками й стали краще розуміти емоції своїх дітей [4, с. 203-217]. Отож, батьки також можуть бути джерелом конфлікту і робити свій внесок у сімейний конфлікт.

Батьки мають тенденцію почувати себе більш ізольованими протягом підліткових років своїх дітей, оскільки вони набагато менше контактують з іншими батьками в школі або на гуртках, ніж тоді, коли діти менші. Крім того, британським батькам стає незручно розмовляти про підлітків, які розвивають незалежність і вимагають права на нерозголошення особистої інформації.

Література

1. Adams, R. and B. Laursen (2001) «The organization and dynamics of adolescent conflict with parents and friends.» *Journal of Marriage and the Family* 63(1): 97-110
2. Centre for Research on Families and Relationships (CRFR) (2010) «Why Relationships Matter», the University of Edinburgh: Centre for Research on Families and Relationships; «Parenting teenagers: relationships and behaviour»: Centre for Research on Families and Relationships (CRFR) (2010) Topic report October 2010
3. Coatsworth, J. D., L. G. Duncan, et al. (2010) «Changing Parent's Mindfulness, Child Management Skills and Relationship Quality With Their Youth: Results From a Randomized Pilot Intervention Trial.» *Journal of child and family studies* 19(2): 203-217
4. Coleman, J.C. (1997) «The Parenting of Adolescents in Britain Today.» *Children & Society* 2: 44-52
5. Denissen, J. J. A., M. A. G. v. Aken, et al. (2009) «It takes two to tango: how parents' and adolescents' personalities link to the quality of their mutual relationship.» *Developmental psychology* 45(4): 928-941.
6. Fosco, G. M. and J. H. Grych (2010) «Adolescent Triangulation Into Parental Conflicts: Longitudinal Implications for Appraisals and Adolescent-Parent Relations.» *Journal of Marriage and the Family* 72(2): 254-266
7. Gillies, V., Ribbens McCarthy, J., Holland, J. (2001) *The Family Lives of Young People*. York, Joseph Rowntree Foundation
8. Hawk, S. T., L. Keijsers, et al. (2009) «Mind Your Own Business! Longitudinal Relations Between Perceived Privacy Invasion and Adolescent-Parent Conflict.» *Journal of Family Psychology* 23(4): 511-520
9. Henricson, C. (2002) «Support for the parents of adolescents: a review.» *Journal of Adolescence* 23 (6): 763-783
10. Hock, E., M. Eberly, et al. (2001) «Separation anxiety in parents of adolescents: theoretical significance and scale development.» *Child development* 72(1): 284-298
11. Keijsers, L., T. Frijns, et al. (2009) «Developmental links of adolescent disclosure, parental solicitation, and control with delinquency: moderation by parental support.» *Developmental psychology* 45(5): 1314-1327
12. King, V. (2009) «Stepfamily Formation: Implications for Adolescent Ties to Mothers, Nonresident Fathers, and Stepfathers.» *Journal of Marriage and the Family* 71(4): 954-968
13. Nelson, S. (2009) «Brief literature review on communicating between parents and their teenage children: outline of themes, gaps, and current research problems identified» (unpublished) Edinburgh: Centre for Research on Families and Relationships, University of Edinburgh
14. Phares, V., S. Fields, et al. (2009) «Fathers' and Mothers' Involvement with Their Adolescents.» *Journal of child and family studies* 18(1): 1-9
15. Smetana, J. G., A. Metzger, et al. (2006). «Disclosure and secrecy in adolescent-parent relationships.» *Child development* 77(1): 201-217
16. Solomon, Y., J. Warin, et al. (2002) «Intimate talk between parents and their teenage children: democratic openness or covert control?» *Sociology [U.K.]* 36(4): 965-983
17. Steinberg L. (2001) «We know some things: Parentadolescent relationships in retrospect and prospect.» *Journal of research on adolescence* 11 (1): 1-19
18. Williams, S. and L. Williams (2005) «Space invaders: the negotiation of teenage boundaries through the mobile phone.» *Sociological Review* 53(2): 314-331